

Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка
Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України

Проблеми сучасної психології

**Збірник наукових праць
Кам'янець-Подільського
національного університету
імені Івана Огієнка,
Інституту психології
імені Г.С. Костюка НАПН України**

Випуск 32

Кам'янець-Подільський
«Аксиома»
2016

Рецензенти:

Ж.П.Вірна

– доктор психологічних наук, професор, декан факультету психології, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна

В.О.Моляко

– академік НАПН України, доктор психологічних наук, професор, Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, м. Київ, Україна

Данута Мажец

– професор, доктор габілітований, Академія імені Яна Длугоша в Ченстохові, Республіка Польща

*Рекомендовано до друку рішеннями Вчених рад
Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України
(протокол №3 від 31.03.2016 р.).*

*Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
(протокол №3 від 31.03.2016 р.)*

Міжнародна редакційна колегія:

С.Д.Максименко, дійсний член НАПН України, доктор психологічних наук, професор, директор Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України (головний редактор), Україна; **Г.О.Балл**, член-кореспондент НАПН України, доктор психологічних наук, професор, Україна; **В.В.Клименко**, доктор психологічних наук, професор, Україна; **О.М.Кокун**, доктор психологічних наук, професор, Україна; **Л.А.Онуфрієва**, кандидат психологічних наук, доцент (відповідальний редактор), Україна; **М.Л.Смільсон**, член-кореспондент НАПН України, доктор психологічних наук, професор, Україна; **Н.В.Чепелєва**, дійсний член НАПН України, доктор психологічних наук, професор, Україна; **Альфред Прітц**, професор, доктор з психології та педагогіки, ректор університету імені Зігмунда Фрейда (Австрійська Республіка); **Антон Фабіан**, професор, доктор габілітований, Університет Павла Йозефа Шафарика в Кошицях (Словацька Республіка); **Юрай Штенцл**, доктор наук, доцент, Вища школа охорони здоров'я та соціальної роботи св. Єлизавети, м. Братислава (Словацька Республіка); **Беата Анна Земба**, доктор гуманітарних наук у галузі опікунської та соціальної педагогіки, ад'юнкт, Жешівський університет (Республіка Польща); **Марек Палюх**, професор надзвичайний, доктор габілітований гуманітарних наук, Жешівський університет (Республіка Польща); **Уршуля Груца-Мьонсік**, доктор педагогічних наук, ад'юнкт, Жешівський університет (Республіка Польща); **І.О.Фурманов**, доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології, Білоруський державний університет (Республіка Білорусь).

Міжнародна наукова рада:

Євген Глива, доктор філософських наук з психології, іноземний член НАПН України, професор-консультант товариства «Дослідження клінічного гіпнозу» (Австралія); **Роман Трач**, доктор філософських наук, професор, іноземний член НАПН України (США); **Мечислав Радохонський**, доктор габілітований, професор надзвичайний Жешівського університету в Жешові (Республіка Польща); **Мірослав Чапка**, доктор наук з освіти, професор, ректор Вищої школи економіки і адміністрації в Битомі (Республіка Польща); **Лешек Фрідерік Коженювські**, доктор габілітований з економіки, професор, Президент Європейської асоціації безпеки (European Association for Security), науковий редактор загальноєвропейського наукового журналу «Безпекознавство» (Республіка Польща); **Беата Балогова**, професор, доктор габілітований, Пряшівський університет (Словацька Республіка); **Аліса Петрасова**, доцент, Пряшівський університет (Словацька Республіка); **В.І.Луговий**, перший віце-президент НАПН України, академік НАПН України, доктор педагогічних наук, професор (Україна); **О.Я.Чебикін**, дійсний член НАПН України, доктор психологічних наук, професор (Україна); **Т.С.Яценко**, академік НАПН України, доктор психологічних наук, професор (Україна).

П 68 Проблеми сучасної психології : Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України / за наук. ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. – Вип. 32. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2016. – 692 с.

У збірнику наукових праць висвітлено найбільш актуальні проблеми сучасної психології, представлено широкий спектр наукових розробок вітчизняних і закордонних дослідників. Здійснено аналіз проблем, умов і труднощів психічного розвитку, вікових та індивідуальних особливостей становлення особистості й психології навчання.

Збірник наукових праць адресовано професійним психологам, докторантам і аспірантам, усім тим, хто цікавиться сучасним станом розвитку психологічної науки.

УДК 378(082):159.9
ББК 74.58+88я43

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації серія КВ № 19651-9451 ПР від 30.01.2013 р.

Збірник поновлено у Переліку наукових фахових видань України з психології. Наказ Міністерства освіти і науки України за № 261 від 06.03.2015 року

Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології» проіндексовано у міжнародних наукометричних базах: Index Copernicus (IC) (з 2013 р.), GOOGLE SCHOLAR (з 2013 р.), CEJSH (THE CENTRAL EUROPEAN JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES AND HUMANITIES) (з 2015 р.).

Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University
G.S. Kostiuk Institute of Psychology at the National Academy of
Pedagogical Science of Ukraine

Problems of modern psychology

**Collection of research papers of
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko
National University,
G.S. Kostiuk Institute of Psychology
at the National Academy of
Pedagogical Science of Ukraine**

Issue 32

Kamianets-Podilskyi

«Aksioma»

2016

UDC 378(082):159.9
UDC 74.58+88я43
P 68

ICV 2013: 5.68
ICV 2014: 39.96
Google Scholar

ISSN 2227-6246

cejsh.icm.edu.pl

Reviewers:

Z.P.Virna

– Doctor of Psychological Science, Professor, Dean of the Faculty of Psychology, Lesia Ukrainka Eastern European National University, Lutsk, Ukraine

V.O.Moliako

– Academician of the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine, Doctor of Psychological Science, Professor, G.S.Kostiuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine, Kyiv

Danuta Mazhets

– Professor, Doctor Habilitated, Yan Dluhosh Academy, Chénstokhov, Republic of Poland

The publication is approved by the resolutions of the Scientific Boards of G.S. Kostiuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine (Protocol № 3 of 31.03.2016), Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University (Protocol № 3 of 31.03.2016)

International editorial board:

S.D.Maksymenko, Full Member of the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine, Doctor of Psychological Science, Professor, Director of G.S. Kostiuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine (Editor-in-Chief), Ukraine; **G.O.Ball**, Corresponding Member of the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine, Doctor of Psychological Science, Professor, Ukraine; **V.V.Klymenko**, Doctor of Psychological Science, Professor, Ukraine; **O.M.Kokun**, Doctor of Psychological Science, Professor, Ukraine; **L.A.Onufriieva**, Candidate of Psychological Science, Assistant Professor (Executive Editor), Ukraine; **M.L.Smulson**, Corresponding Member of the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine, Doctor of Psychological Science, Professor, Ukraine; **N.V.Chepelieva**, Full Member of the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine, Doctor of Psychological Science, Professor, Ukraine; **Alfred Pritz**, Professor, Doctor of Psychology and Pedagogy, Rector of Sigmund Freud University (Republic of Austria); **Anton Fabian**, Professor, dr hab., Pavol Jozef Šafárik University in Kosice (Slovak Republic); **Juraj Stencl**, Doctor of Science, Assistant Professor, St. Elizabeth Higher School of Health Care and Social Work, Bratislava (Slovak Republic); **Beata Anna Zięmba**, Doctor of Humanities in Tutorial and Social Pedagogics, Senior Lecturer, Rzeszów University (Republic of Poland); **Marek Paluch**, Associate Professor, Dr hab. in Humanities, Rzeszów University (Republic of Poland); **Urszula Gruca-Miąsik**, Doctor of Pedagogical Science, Senior Lecturer, Rzeszów University (Republic of Poland); **I.O.Furmanov**, Doctor of Psychological Science, Professor, Head of the Department of Psychology, Belarusian State University (Republic of Belarus).

International Scientific Council:

Eugene Hlywa, Philosophy Doctor in Psychology, Foreign Member of the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine, Consulting Professor at the Australian Society of Clinical Hypnotherapists (Australia); **Roman Trach**, Doctor of Philosophical Science, Professor, Foreign Member of the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine (USA); **Mieczysław Radochoński**, dr hab., Associate Professor, Rzeszów University (Republic of Poland); **Miroslaw Czapka**, Doctor of Educational Science, Professor, Rector of the University of Economics and Administration in Bytom (Republic of Poland); **Leszek Frederyk Korzeniowski**, dr hab. in Economics in Economics, Professor, President of European Association for Security, Scientific Editor of all-European Academic Journal «Defense and Strategy» (Republic of Poland); **Beata Balohova**, Professor, dr hab., Praso University (Slovak Republic); **Alisa Petrasova**, Assistant Professor, Praso University (Slovak Republic); **V.I.Luhovyi**, the First Vice President of NAPS of Ukraine, Academician of NAPS of Ukraine, Doctor of Pedagogical Science, Professor (Ukraine); **O.Y.Chebykin**, Full Member of the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine, Doctor of Psychological Science, Professor (Ukraine); **T.S.Yatsenko**, Academician of NAPS of Ukraine, Doctor of Psychological Science, Professor (Ukraine).

P 68   Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostiuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / scientific editing by S.D.Maksymenko, L.A.Onufrieva. – Issue 32. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2016. – 692 p.

The collection of research papers is devoted to the scientific discussion of the most actual issues in contemporary psychology. It presents a wide range of scientific works by Ukrainian and foreign researchers. It presents an analysis of the issues, conditions, and difficulties of psychological development, age-related and individual differences in the development of an individual and psychology of education.

The target readership of the collection of research papers includes professional psychologists, graduate and postgraduate students, as well as everybody else who shows interest in the current state of psychology as a science.

**UDC 378(082):159.9
LBC 74.58+88ya43**

*Certificate of state registration of the printed
source of mass medium KB № 19651-9451 IIP of 30.01.2013*

The collection of research papers was renewed in the List of specialized scientific editions of Ukraine in psychology. The Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine № 261 of 06.03.2015.

The collection of research papers «Problems of Modern Psychology» is indexed and listed in the international databases: Index Copernicus (IC) from 2013, GOOGLE SCHOLAR from 2013, CEJSH (THE CENTRAL EUROPEAN JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES AND HUMANITIES) (from 2015).

<http://problem.ps.kpnu.edu.ua/en/>
kpnu_lab_ps@ukr.net

© Authors of the papers, 2016
© «Aksioma», publication, 2016

Зміст

С.Д. Максименко	
Генетична епістемологія Ж. Піаже	7
Н.Є. Афанасьєва	
Підходи до консультування пожежних-рятувальників з міжособистісними проблемами.	17
Н.Б. Бондаренко	
Психологічний аналіз компонентної структури моделі соціальної підтримки в практиці соціальної роботи	26
С.М. Боцвінок	
Соціально-психологічна практика та її зміст як важливий чинник у формуванні успішної особистості.	36
Ю.Ю. Бугера	
Теоретичні аспекти проблеми розвитку уваги розумово відсталих молодших школярів у процесі навчання.	47
Ю.В. Вербова	
Порівняльне дослідження переважаючих ціннісно-сміслових орієнтацій студентів коледжів технічних спеціальностей та студентів гуманітарного ВНЗ	58
О.М. Вержиковська, І.Л. Рудзевич	
Особливості використання методики формування свідомості та переконання у виховному процесі спеціальної школи	69
І.М. Галян	
Рівень рефлексивної активності майбутніх педагогів як показник повноти їх смислового самоаналізу.	78
О.Д. Главінська	
Аналіз психологічної суверенності як феномена особистісного стилю.	90
С.О. Дєніжна, М.О. Сова	
Психологічна підготовка працівників правоохоронних органів до професійної діяльності в екстремальних ситуаціях	99
Ю.В. Дзвінчук	
Поведінкова активність як фактор формування професійної мобільності медичних сестер	115

В.Ю. Жовнер

Особливості детермінант конкурентоспроможності
в кризові періоди професійного становлення
особистості 128

О.І. Зімовін

Рефлексія та креативність як чинники саморозвитку
особистості 138

Е.З. Івашкевич

Соціальний інтелект як система інтелектуальних
здатностей особистості. 153

І.В. Івашкевич

Функціональний підхід до визначення змісту
та структури професійної компетентності
майбутніх юристів 167

Л.Д. Климанська, М.Б. Климанська

Психологічні особливості образу Радянського Союзу
як об'єкта комунікативної пам'яті. 181

О.П. Ковальчук

Особливості прояву спонукальної складової
професійної діяльності військовослужбовців,
які беруть участь в антитерористичній операції 196

І.В. Коваль

Шляхи підвищення ефективності навчання
іноземної мови студентів вищого технічного
навчального закладу: психологічний аспект 206

Я.В. Козуб

Специфика отношения к учению у успевающих и
слабоуспевающих студентов с доминированием
разных видов достиженческой мотивации. 218

Н.В. Корчакова

Захист іншого як особливий різновид просоціальної
поведінки 234

І.О. Котик, С.В. Саричев

Надійність групи та особистісна надійність у групі. 245

Н.М. Makarenko

Prevention of «psychological dependency»
by means of dynamic movement to the practical
activities of students. 266

Е.Г. Максименко	
Методология исследования психологии самодепривации личностного развития субъекта	277
К.С. Максименко	
Психологические истоки теории «Я» и личностно-ориентированная психотерапия	294
С.А. Михальська	
Особливості комунікативно-особистісного розвитку дитини дошкільного віку	305
Е.І. Михлюк	
Психопрофілактики професійно зумовлених акцентуацій рятувальників	315
Л.А. Мойсєєнко	
Неусвідомлені мисленнєві дії у процесі формування гіпотези розв'язку творчої математичної задачі	327
А.А. Московченко	
Особливості креативності як професійно ваговою якості студентів-менеджерів	342
Януш Мьонсо	
Глобальный мир – глобальное межкультурное образование – перспектива медиальной педагогики	352
Л.А. Onufriieva	
Theoretical and methodological analysis of the problem on professional self-determination of the personality	359
К.С. Осика	
Життя як подвиг: мотивація досягнення в процесі діяльності героїв-спортсменів	371
О.В. Осика	
Життєвий і творчий шлях М.М. Бахтіна як моральний вчинок: психологічний аспект	382
Марек Палюх, Клаудия Пьонтковска	
Профилактико-воспитательная деятельность в отношении детей и молодёжи в среде их проживания (метод стритворкинг)	393
Н.П. Панчук	
Роль ціннісних орієнтацій у професійному становленні особистості майбутнього фахівця	405

Р.П. Попелюшко	
Аналіз сучасних підходів надання психологічної допомоги комбатантам з віддаленими наслідками стресогенних впливів.	415
В.М. Попов	
Стиль управління як детермінанта формування набутої безпорадності у працівників ДСНС України.	430
О.В. Портяна	
Критерії і показники сформованості пізнавальної активності майбутнього психолога.	444
С.А. Прахова	
Роль індивідуально-типологічних та соціально-психологічних чинників у детермінації фрустраційних станів учнів різних вікових груп	454
Н.М. Савелюк	
Типи релігійної особистості у психологічних дослідженнях	465
І.В. Сундукова	
Вивчення особистісно-поведінкового аспекту ціннісного ставлення старшокласників до психічного здоров'я.	476
Б.М. Ткач	
Нейропсихологічні механізми суїцидальної поведінки	489
І.М.Хоржевська	
Психологічні особливості професійної культури фахівця.	502
С.В. Цимбал	
Формування іншомовного мовлення у спілкуванні засобами соціально-психологічного тренінгу	512
О.А. Чиханцова	
Особливості життестійкості людей з обмеженими можливостями	523
М.М. Чичуга	
Тренінг як засіб профілактики деструктивних психічних станів молодих начальників відділень соціально-психологічної служби установ виконання покарань	533

К.М. Шамлян

Дослідження структури вольової організації
особистості методом самооцінки 547

Н.Ф. Шевченко, Т.Л. Кожушкіна

Навчально-професійна настанова в структурі
професійної свідомості майбутніх фахівців 558

О.С. Штепа

Психологічна ресурсність як критерій індивідуального
здоров'я 571

Т.Д. Щербан, А.В. Терновой

Психологічні особливості формування життестійкості
у підлітків з неповних сімей 586

Г.В. Щербан, Т.Д. Щербан

Проблеми рефлексивного управління навчальною
діяльністю учнів 601

В.Л. Щербина

Процес соціалізації особистості в умовах багатокладного
суспільства: соціально-психологічна модель 614

Бібліографія 625

Відомості про авторів 660

CONTENTS

<i>S.D. Maksymenko</i>	
Genetic epistemology of J. Piaget	7
<i>N.Y. Afanasieva</i>	
Approaches to counseling of fire rescuers with interpersonal problems	17
<i>N.B. Bondarenko</i>	
Psychological analysis of component structure of social support model in the practice of social work	26
<i>S.M. Botsvinok</i>	
Socio-psychological practice and its essence as an important factor in forming a successful personality	36
<i>Y.Y. Buhera</i>	
Theoretical aspects of the problem on attention development of mentally retarded primary school pupils in the process of study	47
<i>Y.V. Verbova</i>	
Comparative research of dominant value orientations of technical college students and University students of the Humanities	58
<i>O.M. Verzhikhovska, I.L. Rudzevych</i>	
Features of the application of methods of conscience and belief formation in the educational process of the special school	69
<i>I.M. Halian</i>	
The level of reflection activity of future teachers as an indicator of completeness of their sense self-analysis.	78
<i>O.D. Hlavinska</i>	
Analysis of psychological sovereignty as a phenomenon of personality-based style	90
<i>S.O. Dienizhna, M.O. Sova</i>	
Psychological training of law enforcement officers for professional activity in extreme situations.	99
<i>Y.V. Dzvinchuk</i>	
Behavioral activity as the nurses' professional mobility factor.	115

<i>V.Y. Zhovner</i>	
Peculiarities of competitiveness determinants in crisis periods of personality's professional development	128
<i>O.I. Zimovin</i>	
Reflection and creativity as the factors of personality self-development	138
<i>E.Z. Ivashkevych</i>	
Social intellect as a system of intellectual abilities of the personality	153
<i>I.V. Ivashkevych</i>	
A functional approach to the content and the structure of the professional competence of future lawyers.	167
<i>L.D. Klymanska, M.B. Klimanska</i>	
Psychological characteristics of the USSR image as the object of communicative memory	181
<i>O.P. Kovalchuk</i>	
Peculiarities of incentive component of professional activities of the servicemen who participate in anti-terrorist operation.	196
<i>I.V. Koval</i>	
Ways of improving the efficiency of foreign language teaching to students of higher technical educational institution: the psychological aspect.	206
<i>Y.V. Kozub</i>	
Specifics of the high and low level academic progress students' attitude to the learning with domination of different types of achievement motivation.	218
<i>N.V. Korchakova</i>	
Defending as a special type of prosocial behavior	234
<i>I.O. Kotyk, S.V. Sarychev</i>	
Group reliability and personal reliability in the group	245
<i>N.M. Makarenko</i>	
Prevention of «psychological dependency» by means of dynamic movement to the practical activities of students.	266
<i>O.H. Maksymenko</i>	
The methodology of research on the psychology of self-deprivation of subject's personal development	277

K.S. Maksymenko
Psychological origins of the «Me» theory and
personality-focused psychotherapy. 294

S.A. Mykhalska
The peculiarities of communicative and personality-based
development of a child of preschool age 305

E.I. Mykhliuk
Psychological prophylaxis of professionally determined
rescuers' accentuations. 315

L.A. Moiseienko
Unconscious thinking actions in the forming process of the
hypothesis of a creative mathematical problem solution . . . 327

A.A. Moskovchenko
The specificity of creativity as a professional necessary
quality of students-managers 342

Mionso Yanush
The global world – global cross-cultural education –
prospects of media pedagogics 352

L.A. Onufrieva
Theoretical and methodological analysis of the problem
on professional self-determination of the personality 359

K.S. Osyka
Life as a heroic deed: motivation of attainment
in the process of activities of the heroes-sportsmen 371

O.V. Osyka
Life and creative way of M.M. Bakhtin as a moral action:
psychological aspect 382

M. Paluch, K. Piontkovska
Preventive and educational activities towards
children and young people in local environment
(street-working method) 393

N.P. Panchuk
The role of value orientations in the professional
development of future specialist's personality. 405

R.P. Popeliushko
Analysis of contemporary approaches of granting
psychological assistance to combatants with long-term
consequences of stress impact 415

V.M. Popov

Management style as a determinant of forming
acquired helplessness for the Ukraine State
Emergency Service Staff 430

O.V. Portiana

Criteria and indicators of future psychologist's
cognitive activity formation 444

S.A. Prakhova

The role of individual-typological and socio-psychological
factors in the determination of frustrating states
of pupils of different age groups 454

N.M. Saveliuk

Types of religious personality in psychological
researches 465

I.V. Sundukova

Study of personality and behavioral aspects of the
valuable relation of senior pupils to mental health 476

B.M. Tkach

Neuropsychological mechanisms of the suicidal
behavior 489

I.M. Khorzhevskaya

Psychological features of professional culture
of a specialist 502

S.V. Tsymbal

The formation of foreign language speech
in communication by means of socio-psychological
training 512

O.A. Chykhantsova

Peculiarities of hardiness of people with disabilities 523

M.M. Chychuha

Training as a means of preventing destructive
mental states of chiefs of departments
of social-psychological service at the penal
institutions 533

K.M. Shamlian

The study of the structure of volitional
organization of personality using the method
of self-assessment 547

<i>N.F. Shevchenko, T.L. Kozhushkina</i>	
Educational and professional mindset in the structure of professional consciousness of future specialists	558
<i>O.S. Shtepa</i>	
Psychological recoursefulness as a criterion of individual health	571
<i>T.D. Scherban, A.V. Ternovai</i>	
Psychological features of formation of teenagers’ vitality from single-parent families	586
<i>H.V. Scherban, T.D. Scherban</i>	
Problems of reflective management of pupils training activities	601
<i>V.L. Scherbyna</i>	
The process of socialization of personality in the multi- structure society: the social and psychological model.	614
Bibliography	625
Information about the authors	666

Типи релігійної особистості у психологічних дослідженнях

Saveliuk N.M. Types of religious personality in psychological researches / N.M. Saveliuk // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostyuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / scientific editing by S.D. Maksymenko, L.A. Onufrieva. – Issue 32. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2016. – P. 465–476.

Н.М. Савелюк. Типи релігійної особистості у психологічних дослідженнях. У статті досліджено актуальну проблему індивідуального ставлення людини до конкретних релігійних цінностей в аспекті методології особистісного підходу. Аналізуються традиційні типології особистостей загалом і релігійних особистостей, зокрема: Е. Шпрангера, О. Лазурського, Г. Оллпорта, Ю. Макселона, а також новітні дослідження – в контексті моделі «великої п'ятірки» (В. Сароглоу) та ін.

Описуються й узагальнюються результати емпіричного дослідження, проведеного на вибірці західноукраїнської студентської молоді за допомогою питальника «Шкала релігійної орієнтації» Г. Оллпорта і Д. Росс. Найбільший відсоток – приблизно половину продіагностованої вибірки – склала підгрупа молоді, котра так чи інакше тяжіє до внутрішньої релігійності, другою за величиною стала підгрупа зі «змішаним» типом релігійності, а третьою і найменшою – особистості із зовнішньою релігійністю.

Отримані істотні розбіжності з класичною пропорцією релігійних особистостей за Г. Оллпортом пояснюються, насамперед, такими ймовірними чинниками: етнічно-культурною специфікою дослідженої молоді, котра представляє західний регіон України, відомий своїми сильними релігійними традиціями; віковими особливостями респондентів, схильними до юнацького «максималізму» та «ідеалізму», пошуку інтимності у спілкуванні, що нерідко знаходить своє вираження саме у релігійній сфері. За результатами поглибленого якісного аналізу відповідей загалом констатовано, що більшість досліджуваної молоді репрезентує не стільки власне «внутрішню релігійність», скільки більшою мірою «афективну» і «модерну» релігійну особистість, котра приймає і переживає позитивний факт впливу Бога та релігії на своє життя, але водночас не бачить у цьому реальних засобів для свого соціального зростання, і тому значною мірою відособлюється від колективних форм релігійності.

Ключові слова: особистість, релігійність, релігійна особистість, релігійні цінності, мотивація, зовнішня і внутрішня релігійність.

Н.М. Савелюк. Типы религиозной личности в психологических исследованиях. В статье исследуется актуальная проблема индивидуального отношения человека к конкретным религиозным ценностям в аспекте методологии личностного подхода. Анализируются традиционные типологии личностей в общем и религиозных личностей в частности: Э. Шпрангера, А. Лазурского, Г. Оллпорта, Ю. Макселона, а также новейшие исследования – в контексте модели «большой пятёрки» (В. Сароглоу) и др.

Описываются и обобщаются результаты эмпирического исследования, проведённого на выборке западноукраинской студенческой молодёжи с помощью опросника «Шкала религиозной ориентации» Г. Оллпорта и Д. Росс. Наибольший процент – приблизительно половину продиагностированной выборки – составила подгруппа молодёжи, которая так или иначе тянется к внутренней религиозности, второй по величине стала подгруппа со «смешанным» типом религиозности, а третьей и наименьшей – личности с внешней религиозностью.

Полученные существенные отличия от классической пропорции соотношения религиозных личностей за Г. Оллпортом объясняются, в первую очередь, такими вероятными факторами: этнично-культурной спецификой исследованной молодёжи, которая представляет западный регион Украины, известный своими сильными религиозными традициями; возрастными особенностями респондентов, склонными к юношескому «максимализму» и «идеализму», поиску интимности в общении, что нередко находит своё выражение именно в религиозной сфере. По результатам углубленного качественного анализа ответов в целом констатировано, что большинство исследуемой молодёжи репрезентрует не столько собственно «внутреннюю религиозность», сколько в большей мере «аффективную» и «модерную» религиозную личность, которая принимает и переживает факт позитивного влияния Бога и религии на свою жизнь, но одновременно не видит в этом реальных средств для своего социального роста и потому в значительной мере обособляется от коллективных форм религиозности.

Ключевые слова: личность, религиозность, религиозная личность, религиозные ценности, мотивация, внешняя и внутренняя религиозность.

Постановка проблеми. Сьогодні Україна – вельми складне та неоднозначне, майбуття – мало прогнозоване та з не завжди оптимістичними перспективами. До численних політичних, економічних, інших негараздів додалися ще й релігійні, а точніше – міжконфесійні чвари, що тільки загострюють істотну кризу нашого державного становлення. При цьому за певними очевидними, на перший погляд, причинами подібних конфліктів і «розколів» нерідко приховуються більш глибокі чинники психологічного змісту, а не тільки, наприклад, історико-політичні передумови.

Один із таких чинників – проблема реального індивідуального ставлення до конкретних релігійних цінностей, що є комплексним, складно структурованим феноменом. Адже кожна людина – суб'єкт релігійного почування, мислення, поведінки – унікально сприймає, переживає, осмислює ті чи інші релігійні істини; відповідно, результати зазначених процесів у своєму образному, емоційно-почуттєвому або вербальному оформленні не завжди відповідають, а інколи й зовсім суперечать класичній біблійній та богословській інтерпретації таких істин. Це ж саме стосується і будь-якої релігійно орієнтованої спільноти (як колективного суб'єкта).

Тому дослідження психологічних аспектів релігійної віри сучасних українців – вагома наукова проблема, яка, попри окремі суттєві напрацювання, продовжує потребувати свого систематичного аналізу та, зокрема, більш поглибленого емпіричного розкриття. Тут діють і фактори інтенсивної динаміки відповідних процесів (інформація швидко застаріває та змінюється), і регіональні чинники (зі статистичних даних випливає, що ставлення до релігійних питань в українців з різних регіонів помітно різняться), і той факт, що з відомих причин вивчення релігійної проблематики в Україні має ще дуже коротку, особливо порівняно із зарубіжжям, історію (а просто переносити в наші реалії отримані цілком на іншому культурному ґрунті дані, м'яко кажучи, недоцільно).

Щоб проводити подібні масштабні й системні дослідження, необхідно визначитися з їх ключовою одиницею – як теоретичною, так і, водночас, реально функціонуючою. Такою одиницею, а точніше «клітинкою», «живим» суб'єктом релігійної віри, релігійних почуттів, міркувань і вчинків, безсумнівно, виступає «релігійна особистість». Але це поняття потребує свого ретельнішого теоретичного обґрунтування, а також пошуку і вдосконалення валідного емпіричного інструментарію для цілісного психологічного пізнання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Базовим у нашому дослідженні виступає, таким чином, поняття особистості у його сучасних психологічних інтерпретаціях. Ми не випадково зазначаємо, що саме в «інтерпретаціях», адже їх доволі багато й чимало з них таки заслуговують на увагу. Однією із загально визнаних в Україні стала відповідна дефініція, запропонована С.Д. Максименком у річищі актуальних віянь генетичної, а також екзистенціальної психології: «особистість – це форма існування психіки людини, яка являє собою цілісність, здатну до самороз-

виту, самовизначення, свідомої предметної діяльності і саморегуляції та має свій унікальний і неповторний внутрішній світ». Цим визначенням вчений підкреслює, насамперед, той факт, що природа психіки людини – особистісна, тобто характеризується своєю нерозривною єдністю і міжфункціональною системністю [4]. Отже, релігійні почуття, думки, вчинки людини – не ізольовані психологічні акти, а втілення певної структурно-динамічної цілісності психіки, причому, коли в життєвому потоці її буття ситуаційно чи диспозиційно домінують певні релігійні орієнтири, то мова йде вже не просто про особистість, а, власне, про релігійну особистість.

Можливо, на перший погляд видається, що «релігійна особистість» – просто ще один приклад науковоподібного нагромадження «зайвих» теоретичних конструктів. Може виникати питання, чи стає людина певною «інакшою» психологічною цілісністю – іншого рівня, структури, функцій – тоді, коли, наприклад, перебуває у храмі й бере участь у богослужінні або «просто» молиться вдома? Звичайно, тут є певна частка штучного наукового абстрагування від несуттєвих у даному контексті рис, але, що є значно важливішим. Істинне домінування (менш або більш тривале) у свідомості й підсвідомості людини релігійних цінностей здатне істотно трансформувати як її ситуаційну поведінку, так і життєвий стиль загалом. Проблема ж полягає у тому, на якому саме рівні функціонує конкретна релігійна особистість, оскільки тут також існують свої рівні, типи й форми.

Ще на початку минулого століття в концептуальних рамках «розуміючої» психології Е. Шпрангер виокремив шість типів пізнання світу, «життєвих форм» і відповідних типів людини: людину «теоретичну», «економічну», «естетичну», «соціальну», «політичну», «релігійну». Релігійна людина, зокрема, – це людина, найвища цінність якої може бути названа «єдністю», а її ключовою характеристикою – «містичність». Вона намагається осмислити Всесвіт як певну цілісність, відносячи й саму себе до його всеохоплюючої тотальності. Е. Шпрангер власне релігійну особистість визначає як таку, «ментальна структура якої перманентно спрямована на творення найвищого й абсолютного ціннісного досвіду». Одні представники даного типу – «іманентні містики», які знаходять свої релігійні переживання в утвердженні життя та в активній участі в ньому; інші – «трансцендентні містики», навпаки, намагаються поєднатися з вищою реальністю через віддалення від життя; аскетизм, самозречення та медитацію [9].

Де в чому перегукується з попередньою ще одна відома типологія особистостей, створена приблизно в той самий період, – типологія О.Ф. Лазурського, в основі якої лежить принцип активного пристосування особистості до навколишнього середовища (причому поняття «середовище» береться у своєму найрозлогішому розумінні). На думку вченого, основу релігійного типу складає ставлення до Бога як до найвищої цінності, віра в нього, почуття єдності з ним і відповідна поведінка. Особливостями такої особистості виступають: в афективній сфері – чимала емоційна збудливість, схильність до глибоких і сильних почуттів (у стані релігійного екстазу); в когнітивній сфері – яскравість уявлень, розвинута фантазія, багатство релігійних образів, інтуїтивність та містичне спрямування мислення, схильність до самозаглиблених релігійних міркувань, оперування антитезами (наприклад, «добро – зло» і т. п.); у вольовій сфері – спрямованість, насамперед, на саму себе (в аспекті самовдосконалення й аскетизму).

Згідно із класифікацією О.Ф. Лазурського, різні особистості можуть функціонувати на різних своїх рівнях. Зокрема, серед релігійних особистостей вищого рівня зустрічаються такі підтипи: «реформатори» (наприклад, М. Лютер), «володарі» (папа Григорій VII), «організатори-адміністратори» (І. Лойола). На середньому ж рівні зустрічаються переважно «релігійні споглядачі», тобто особистості, котрих О.Ф. Лазурський умовно розглядає як «непрактичних теоретиків-ідеалістів» [2].

Але чи не найвідомішою стала теорія релігійної особистості за Г. Олпортом. Інколи її спрощено розглядають як двополюсну типологію зовнішньої та внутрішньої релігійності, хоча детальніший аналіз напрацювань відомого персонолога дає змогу побачити чимало й інших нюансів. Так, крім домінування зовнішньої або внутрішньої мотивації, яка пов'язана з вірою та спонукає людину відвідувати церкву, за своїм когнітивним стилем (стилем мислення) релігійні особистості поділяються на «схильних» і «не схильних» до забобон. При цьому, на думку Г. Олпорта, між обома вказаними параметрами релігійної особистості – її мотивацією та когнітивним стилем – існує певний взаємозв'язок: особи із внутрішньою релігійною мотивацією менш схильні до забобон, і навпаки. Вимальовується у концепції Г. Олпорта також і проміжний тип релігійної особистості – «з нерозбірливим типом релігійної орієнтації», який, на думку вченого, найбільше схильний до різних забобон [6, с. 185-204].

Ще один класичний підхід – виокремлення типів релігійної особистості згідно з основними сферами функціонування її

психіки (класифікація за О. Пастушкою, на яку посилається Ю. Макселон): 1) інтелектуальний тип – релігію переживає як проблему пошуку і пізнання істини, 2) вольовий тип – релігія сприймається як цінність, до якої потрібно прийти через акти волі, 3) афективний (емоційний) тип – у зв'язку з почуттєвим багатством власної психіки релігію оцінює переважно суб'єктивно, все сприймає «на віру»; 4) гармонійний тип – характеризується збалансованим співвідношенням усіх вищезгаданих сфер у релігійному житті людини [3, с. 265].

Пізніші розвідки, особливо в річищі емпіричної психології релігії, істотно доповнили та модифікували попередні концепції релігійної особистості – з «вищою – нижчою», «внутрішньою – зовнішньою», «активною – пасивною» і т. д. релігійністю, розглядаючи її вже як систему «звичайних» людських якостей, але по-особливому виражених та своєрідно поєднаних. Зокрема, останні закордонні дослідження, проведені в рамках особистісної моделі «великої п'ятірки» на респондентах із 19 країн світу, продемонстрували, згідно з даними В. Сароглоу, універсальну схильність усіх релігійних особистостей до «поступливості» («фактор А») й «сумлінності» («фактор С»), натомість з іншими трьома базовими рисами релігійності не пов'язана. Посилаючись на інших дослідників, В. Сароглоу визначає ще й такі якості релігійної особистості, як «потреба належати», «потреба у зниженні невизначеності» та «потреба у самопосиленні» [8].

В Україні ж, не дивлячись на згадані й чимало інших новітніх праць у галузі емпіричної психології релігії, найбільш популярною залишається традиційна дихотомія на внутрішню і зовнішню (в іншому формулюванні – персональну та аперсональну) релігійність, а отже, переважно аналізуються відповідні їй два базові типи релігійної особистості. Наприклад, О. Войнівська у своєму дослідженні зосередилася саме на другому аспекті, називаючи його «особистісною релігійністю» [1, с. 7-8].

Водночас очевидно, що використовувані сьогодні у нас дефініції та типології релігійної особистості є недостатньо чіткими, розгорнутими й операціоналізованими, тому відповідна сфера потребує своїх подальших досліджень, у тому числі емпіричних. Отже, **мета статті** – теоретично проаналізувати й емпірично дослідити окремі психологічні особливості «релігійної особистості» на прикладі української молоді (студентської).

Виклад основного матеріалу дослідження. Зауважимо, насамперед, що наше дослідження мало значною мірою пілотажний характер (зокрема, вибірка в кількох аспектах не є достат-

ньо репрезентативною), але все ж таки воно дозволяє зробити певні попередні висновки. Вибірку склали 58 студентів I курсу педагогічного факультету Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка (з кількох областей Західної України). Серед них: 43 особи ідентифікували себе як «православні» (74,14 %), 10 – як «греко-католики» (17,24 %), 3 – як «християни» (5,17 %) та 1 – як «католик» (3,45 %), що загалом збігається з конфесійною структурою українського суспільства (за даними соціологічного дослідження «Центру Разумкова», 2013 рік [5]). Перекіс у нашій вибірці – тільки гендерний (54 особи із 58 – жіночої статі, що зумовлено майбутнім фахом респондентів).

У якості психодіагностичного інструментарію емпірично-го дослідження було обрано відомий за кордоном питальник: «Шкалу релігійної орієнтації» Г. Оллпорта і Д. Росс [7, с. 460-475]. На думку Г. Оллпорта, не дивлячись на відмінності різних конфесій, співвідношення виокремлених ним типів релігійних особистостей є приблизно однаковим і становить у середньому по одній третині від загалу (ще одна третина, згідно з даними емпіричних пошуків, належить представникам, так зв., «нерозбірливої релігійності»).

У своєму дослідженні ми дещо модифікували процедуру підрахунку балів та їх інтерпретації. По-перше, у зв'язку з тим, що перший тип – «зовнішня релігійність» – в оригіналі визначається 11 пунктами питальника, а другий тип – «внутрішня релігійність» – 9, тобто меншою кількістю пунктів, враховувалися не абсолютні бали, а відсотки від максимально можливої їх кількості: у першому випадку – від 44 балів (4*11), а у другому – від 36 (4*9). По-друге, дещо був змінений порядок обчислення балів за другим типом релігійності: на прямий – на відміну від зворотного, запропонованого самим Г. Оллпортом. Тобто, суми «позитивних» відповідей розглядалися окремо для першого й окремо для другого типів релігійності.

Отримані таким чином результати узагальнювалися і порівнювалися між собою. Певною мірою несподівано найбільший відсоток, майже половину, склала підгрупа дослідженої молоді, що так чи інакше тяжіє до внутрішньої релігійності (51,72 % – 30 осіб). Другою за величиною стала підгрупа, яку ми умовно назвали «змішаним» типом релігійності – 37,93 % (22 особи), а третьою і зовсім малочисельною – «зовнішньо орієнтованих» (10,35 % – 6 осіб). Отже, емпірично визначена нами пропорція істотно відрізняється від отриманої Г. Оллпортом. Вважаємо, що така

розбіжність спричинена цілою сукупністю чинників, першими серед яких, на нашу думку, можна назвати гендерну диспропорцію, а також етнічно-культурну специфіку дослідженої молоді, котра представляє саме західний регіон України, відомий своїми сильними релігійними традиціями.

Проаналізуємо тепер відповіді якісно, щоб іще і психологічно проінтерпретувати отримані дані. З метою полегшення аналізу, шкали «цілком не згоден (неправильно)» і «швидше не згоден», з одного боку, та шкали «швидше згоден (правильно)» і «цілком згоден» було об'єднано в дихотомічну шкалу «згоден – не згоден» («правильно – неправильно»).

Отже, розпочнемо з першої частини питальника: на визначення «зовнішньої релігійності». Домінантна більшість респондентів (87,93 %) згодні з тим, що «головне, що дає їм релігія, – це душевний комфорт під час смутку та нещастя»; так само домінантна більшість погоджується, що «мета молитви – забезпечити спокійне та щасливе життя» і що «основна функція молитви – забезпечити полегшення та захист» (82,76 % та 72,41 %, відповідно). Натомість більшість українських студентів «не згодні» з наступними постулатами зовнішньої релігійності: «основна причина мого інтересу до релігії полягає у тому, що церква пропонує мені належні види проведення часу» (96,55 %), «головна перевага церкви у тому, що, відвідуючи її, можна зав'язувати хороші відносини з навколишніми» (84,48 %), «я ходжу в церкву тому, що це допомагає мені зміцнити своє становище у суспільстві» (81,03 %), «іноді мені доводиться поступитися своїми релігійними переконаннями для того, щоб забезпечити своє соціальне та економічне благополуччя» (79,31 %), «не так важливо, у що я вірю, поки я веду моральне життя» (77,59 %), «я молюся головним чином тому, що мене привчили це робити» (72,41 %), «хоча я і віруюча людина, я відчуваю, що в моєму житті є багато важливіших речей» (70,69 %), «хоча я і релігійний, я намагаюся не допускати того, щоб релігійні міркування впливали на моє повсякденне життя» (60,34 %).

Щодо другої частини питальника («внутрішня релігійність»), то відповіді виявилися такими: для більшості респондентів часто «ті молитви, які вони вимовляють, залишаючись цілком самі, такі ж осмислені та емоційні, як і ті, які вимовляють під час служби» (для 81,03 %), досить часто вони «гостро усвідомлюють присутність Бога або Божественної Сутності» (68,97 %), переважно згодні з тим, що «релігія особливо важлива, тому що вона дає відповіді на багато питань, що стосуються

сенсу життя» (67,24 %) і що їх «релігійні переконання дійсно визначають їх життєву філософію» (65,52 %), а також «намагаються, щоб релігія проникла в усі повсякденні справи» (63,79 %). Натомість у певну «церковну групу» вступили б тільки 39,66 % осіб і переважна більшість респондентів «рідко»: «відвідують церкву» (79,31 %), «читають книги, присвячені вірі» (77,59 %) та «проводять певний час у релігійних міркуваннях» (53,45 %).

Виходячи з якісного аналізу отриманих відповідей, причини очевидно завищених показників внутрішньої релігійності та знижених – зовнішньої, вбачаємо, зокрема, як в ефекті «фасаду», так і у специфіці релігійного мислення сучасної молоді. Так, вона цілком закономірно не розглядає церкву та її атрибути як засіб отримання певних соціальних переваг (хоч це й було вагомим фактором ще століття тому), але демонструє схильність до типового юнацького «максималізму» та «ідеалізму», пошуку інтимності у спілкуванні, що нерідко знаходить своє вираження саме у релігійній сфері й загалом корелює з пунктами другої частини питальника. Водночас, це не варто однозначно розглядати як індикатор істинної внутрішньої релігійності. Натомість помітний перекис у бік значною мірою «афективної» та «модерної» релігійної особистості, котра загалом приймає і переживає позитивний факт впливу Бога та релігії на своє життя, але переважно не бачить у цьому реальних засобів для свого соціального зростання і тому значною мірою відособлюється від традиційних колективних форм релігійності.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, релігійна особистість – реально функціонуюча людина, цілісність функціонування психіки якої ситуаційно або диспозиційно забезпечується сукупністю певних релігійних цінностей. Залежно від домінуючих при цьому чинників – мотивації звертання до релігії, проявів життєвої активності та її спрямованості, домінуючої в релігійній активності сфери психіки тощо, виокремлюють певні типи й рівні релігійної особистості. Але будь-яка така типологія у конкретних умовах, щодо кожної конкретної особистості – це до певної міри штучна абстракція, що потребує своєї емпіричної операціоналізації та верифікації, у тому числі, в реальних культурних, етнічно-регіональних умовах. Крім того, дослідження такої глибоко інтимної феноменології, як сприйняття та осмислення релігії, потребує не тільки й не стільки традиційних методів, скільки новітніх якісних підходів.

Тому перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у розробці та апробації адекватного психодіагностичного, зокрема

психолінгвістичного, інструментарію, застосування якого дало би змогу виявити й описати різноманітну палітру реально функціонуючих релігійних особистостей.

Список використаних джерел

1. Войнівська О.О. Психологічні особливості особистісної релігійності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. «Загальна психологія, історія психології» / О.О. Войнівська. – Одеса, 2007. – 20 с.
2. Лазурский А.Ф. Классификация личностей. – [изд. 3-е, перераб.] / Под ред. М.Я. Басова, В.Н. Мясичева. – Л. : Государственное издательство, 1924. – 290 с.
3. Макселон Ю. Психологія. З викладенням основ психології релігії / Ю. Макселон; [пер. з пол. Т. Чорновіл]. – Львів : Свічадо, 1998. – 320 с.
4. Максименко С.Д. Теоретичні основи психології особистості : [Електронний ресурс] / С.Д. Максименко // Бібліотека творів і виступів С.Д. Максименка. – Режим доступу: http://maksymenko-psychology.org.ua/sites/default/files/praci/Tvory/Stattya_-_Teoretychni_osnovy_psyhologii_osobystosti.htm
5. Олексієнко О. Релігійна палітра України : [Електронний ресурс] / О. Олексієнко. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/Society/107903>
6. Олпорт Г.В. Личность в психологии / Г.В. Олпорт; [Пер. с англ. И.Ю. Авидон, ред. Л.М. Шпионский]. – М. : «КСП+», 1998. – 345 с.
7. Справочник практического психолога. Психодиагностика / Под общ. ред. С.Т. Посоховой. – М. : АСТ, 2005. – 671 с.
8. Saroglou V. Religiousness as a Cultural Adaptation of Basic Traits: A Five-Model Factor Perspective // Personality and Social Psychology Review. – London: Sage, 2010. – 14(1). – P. 108–125.
9. Spranger E. Types of Men: The Psychology and Ethics of Personality / Translated by P. Pigors. – New York : G.E. Stechert Co, 1928. – 402 p.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Vojnivs'ka O.O. Psyhologichni osoblyvosti osobystisnoi' religijnosti: avtoref. dys. na zdobuttja nauk. stupenja kand. psyhol. nauk: spec. «Zagal'na psyhologija, istorija psyhologii'» / O.O. Vojnivs'ka. – Odesa, 2007. – 20 s.

2. Lazurskyj A.F. Klassyfykacyja lychnostej. – [izd. 3-e.] / Pod red. M.Ja. Basova i V.N. Mjasysheva. – L. : Gosudarstvennoe izdatel'stvo, 1924. – 290 s.
3. Makselon Ju. Psihologija. Z vykladennjam osnov psihologii' religii' / Ju. Makselon; [per. z pol. T. Chornovil]. – L'viv : Svichado, 1998. – 320 s.
4. Maksymenko S.D. Teoretychni osnovy psihologii' osobystosti : [Elektronnyj resurs] / S.D. Maksymenko // Biblioteka tvoriv S.D. Maksymenka. – Retrieved from: http://maksymenko-psychology.org.ua/sites/default/files/praci/Tvory/Stattya_-_Teoretychni_osnovy_psihologii_osobystosti.htm
5. Oleksijenko O. Religijna palitra Ukrai'ny : [Elektronnyj resurs] / O. Oleksijenko. – Retrieved from: <http://tyzhden.ua/Society/107903>
6. Allport G.V. Lychnost' v psihologyy / G.V. Allport. – [Per. s angl. Y.Ju. Avydon, red. L.M. Shpyonskyj]. – M. : «KSP+», 1998. – 345 s.
7. Spravochnyk praktycheskogo psihologa. Psihodyagnostyka / Pod obshh. red. S.T. Posohovoj. – M. : AST, 2005. – 671 s.
8. Saroglou V. Religiousness as a Cultural Adaptation of Basic Traits: A Five-Model Factor Perspective // Personality and Social Psychology Review. – London: Sage, 2010. – 14(1). – P. 108–125.
9. Spranger E. Types of Men: The Psychology and Ethics of Personality / Translated by P. Pigors. – New York : G.E. Stechert Co, 1928. – 402 p.

N.M. Saveliuk. Types of religious personality in psychological researches. The article deals with the topical problem of person's individual attitude to the specific religious values in the terms of methodology of the personal approach. The author analyzes traditional typology of personalities and religious personalities in particular E. Spranger, O. Lazurskyi, G. Allport, Y. Makselon, and that of the latest researches, that are in the context of the «big five» model (V. Saroglou) and others.

The author describes and summarizes the results of the empirical research conducted among the Western Ukrainian students with the help of a questionnaire «The Religious Orientation scale» by G. Allport and D. Ross. The largest percentage (about the half of the sample) is represented by young people who somehow tend to internal religiosity; the second subgroup represents a «mixed» type of religiosity, and third and the smallest one is the subgroup possessing external religiosity.

The obtained significant differences with the classic proportion of religious personalities proposed by G. Allport can be explained, mainly

by such factors: ethnic and cultural specifics of the youth representing the western region of Ukraine, which is known for its strong religious traditions; age characteristics of the respondents who tend to youth «extremism» and «idealism» while searching the intimacy in communication, that is often revealed in the religious sphere. The results of the thorough qualitative analysis of the responses show that most of young people represent not only their own «internal religiosity», but also an «affective» and «modern» religious personality, that accepts and experiences the positive fact of the influence of God or religion on their lives. At the same time this personality does not see in it any real means for own social growth and therefore ignores collective forms of religiosity.

Key words: personality, religiosity, religious personality, religious values, motivation, external and internal religiosity.

Received January 10, 2016

Revised January 30, 2016

Accepted February 26, 2016

УДК 37.015.3:159.922.8

І.В. Сундукова

irina.sharonova.89@mail.ru

Вивчення особистісно-поведінкового АСПЕКТУ ціннісного ставлення старшокласників до психічного здоров'я

Sundukova I.V. Study of personality and behavioral aspects of the valuable relation of senior pupils to mental health / I.V. Sundukova // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostiuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / scientific editing by S.D. Maksymenko, L.A. Onufrieva. – Issue 32. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2016. – P. 476–489.

І.В. Сундукова. Вивчення особистісно-поведінкового аспекту ціннісного ставлення старшокласників до психічного здоров'я. У статті визначається особистісно-поведінковий аспект як один із показників психічного здоров'я старшокласників. Автором охарактеризовано особистісні риси старшокласників, які виявляються в їхніх емоційних переживаннях. Проаналізовано такі поняття: психічне здоров'я, емоційна стійкість, емоційна нестійкість, їх трактування вітчизняними та закордонними психологами.